

Inhoud

Inleiding	Piketty – de hype	7
Samenvatting <i>Capital</i>		
Deel 1	Inkomen en kapitaal	15
Deel 2	De ontwikkeling van inkomen en kapitaal	28
Deel 3	De structuur van de ongelijkheid	42
Deel 4	Kapitaal reguleren in de 21e eeuw	61
Epiloog	Piketty in de Lage Landen	73
Verder lezen		79

Inleiding

PIKETTY – DE HYPE

Wat er zo nieuw en baanbrekend aan zijn boek is, wil de Amerikaanse interviewer weten. ‘Ik heb geprobeerd om in één boek alle historische gegevens te verzamelen die ik met vele collega’s heb verzameld,’ antwoordt Thomas Piketty. Gegevens over inkomens en vermogens van twintig landen gedurende twee eeuwen. ‘Ik heb geprobeerd bewijs te verzamelen uit veel verschillende landen over een zeer lange tijd en dat was nooit eerder gedaan.’

‘En die overweldigende hoeveelheid cijfers sloeg in als een bom,’ constateert Piketty tegenover CBS Moneywatch, de financiële website van CBS News. ‘Er was nu eenmaal een enorme behoefte aan feitenkennis,’ stelt de Franse econoom. ‘Vooral in de Verenigde Staten,’ voegt hij daaraan toe, ‘waar de toename van de ongelijkheid in de laatste decennia spectaculair was.’

‘Maar,’ zo verzucht hij in het interview in juni 2014, ‘ik heb ook geprobeerd een leesbaar verhaal te schrijven.’ En daar ging iets mis, moet hij toegeven. Zijn boek is weliswaar gemakkelijk te lezen, maar er is een struikelblok. ‘Het enige probleem is dat het een beetje te lang is. En daar bied ik zeker mijn verontschuldiging voor aan.’

Wist hij veel dat dit boek zo’n onnoemelijk succes zou worden? Toen *Le Capital au XXI^e siècle* in september 2013 uitkwam in Frankrijk ‘deed’ het aanvankelijk weinig, al

besteedde *Trends* er in Vlaanderen wel meteen tot twee keer toe aandacht aan. Het boek verkocht heel aardig, maar tot een echt debat leidde het werk niet. Daarvoor was eerst de Engelse vertaling *Capital in the Twenty-First Century* nodig en een beetje hulp van de veelgelezen columnist van de *New York Times* (en Nobelprijswinnaar) Paul Krugman.

Krugman begint vanaf 14 maart 2014 over Piketty's boek te twitteren en te schrijven... heel veel te schrijven. Terwijl hij nog bezig is aan zijn zeer uitgebreide recensie in de *New York Review of Books* schrijft hij het ene stuk na het andere over het boek. Piketty schreef een 'ëpos', 'het belangrijkste economische boek van het jaar – en misschien wel van het decennium' en in zijn finale recensie noemt hij het 'een werkelijk schitterend boek'.

De vermaarde econoom laat niet na de Amerikaanse conservatieven keer op keer met deze dikke pil om de oren te slaan. Volgens Krugman zijn eindelijk de vergoelijkende praatjes over ongelijkheid ontmaskerd. Die conservatieven laten niet na om Piketty te vergelijken met Karl Marx, een enigszins lachwekkend verwijt, want de Franse auteur speelt nota bene zelf met die overeenkomst (kijk alleen al naar de boektitel en de vermelding van Marx reeds in de vierde regel van de introductie van het boek). De overtrokken reactie op Piketty wordt door Krugman prompt '*Piketty Panic*' gedoopt.

De aandacht is gevestigd. En Piketty's werk wordt ogenblikkelijk het politieke debat in getrokken. Vanaf dit moment is het lijvige werk geen studieuze aangelegenheid meer voor economen en historici, maar is het een splijtzwam in een extremer wordend debat. Piketty's roem

neemt groteske vormen aan en al snel wordt hij met The Beatles vergeleken. Al valt het met de gillende meisjes wel mee.

De hype waait over naar Europa en dus ook naar de Lage Landen. Blijkbaar raakt Piketty een gevoelige snaar, zelfs in het land dat van zichzelf vindt volkomen genivelleerd te zijn. Kapotgenivelleerd, menen sommigen. Als in Nederland een Tweede Kamerlid oppert de Fransman naar Den Haag te halen en de populaire tv-rubriek *De Wereld Draait Door* aandacht aan dit economieboek besteedt ('De economie heeft een nieuwe ster,' zo kondigt presentator Matthijs van Nieuwkerk het onderwerp aan), is duidelijk dat de rage zich ook hier voortzet. In Vlaanderen is het het dubbel-interview met minister van Economie Vande Lanotte en KUL-hoogleraar Konings in *De Tijd* dat het boek onder de aandacht van het grote publiek brengt.

Na een voorzichtige start met de Franse versie veroverft Piketty dus in zeer korte tijd de wereld met zijn Engelse vertaling. En overal zorgt zijn boek voor grote controverse. Zijn voorspelling dat we weer in de negentiende eeuw zullen belanden en dat na enkele decennia van toenemende gelijkheid de ongelijkheid nu juist weer groter wordt, roept veel emoties op. Dat komt vooral ook door dat historische beeld van de negentiende eeuw, vanwege de suggestie dat we gaandeweg weer een steenrijke elite hebben gekregen die zijn geld niet verdient door keihard te werken, maar die domweg met heel veel geld nog veel meer geld maakt. Op die manier zijn deze vermogenden in staat kapitalen te beleggen en daarmee rendementen te maken die de salarisstijging van een gewone sterveling ver overtreffen.

In Piketty's toekomstvisioen is het gemiddeld rende-

ment op vermogen groter dan de gemiddelde groei van de economie. En dus zitten die rijken geramd en delven loonslaven het onderspit. In deze wereld worden rijken vanzelf rijker. Of de armen ook daadwerkelijk armer worden, doet er dan niet eens zoveel toe. Ze worden in ieder geval relatief armer.

Net als in andere landen is Piketty's boek bij ons met een hoge politiek. Zowel Vande Lanotte als sp.a-voorzitter Bruno Tobback omarmen Piketty's boodschap. In Nederland probeert Diederik Samsom van de PvdA het thema direct te kapen, met GroenLinks-Kamerlid Jesse Klaver op de hielen. Maar Samsom staat op het hoofdveld en vecht daar een robbertje met coalitiegenoot Halbe Zijlstra van de vvd. Het boek over ongelijkheid verschijnt in Nederland namelijk precies midden in een belastingdebat. Al een aantal maanden ligt een adviesrapport van de commissie-Van Dijkhuizen op reactie te wachten. En zolang het kabinet niet reageert, kunnen Samsom en Zijlstra vrij schieten. Terwijl de vvd'er de toeslagen voor zorg, huur en kinderopvang hekelt, pakt de PvdA-leider meteen het thema van de grote vermogens op. Hij ziet in Piketty's boek het perfecte haakje om te pleiten voor hogere vermogensbelasting.

Blijkbaar heeft Piketty een snaar geraakt. Of je zijn analyse nu deelt of niet, de vermeende ongelijkheid is blijkbaar een reëel thema. Het appelleert aan een gevoel dat velen hebben. Na vele decennia van rijkdom en toenemende welvaart zien mensen met lede ogen aan dat de onzekerheid toeneemt. De concurrentie tussen landen wordt scherper. Veel productie is vertrokken naar lagelonenlanden. Inmiddels melden veel lagelonenarbeiders zich bij ons.

De opgebouwde verzorgingsstaat bleek toch minder goed betaalbaar en houdbaar dan gedacht. Stapje voor stapje, maar wel in een zeker tempo, worden voorzieningen versoberd en afgebroken. Terwijl de rechten van werknemers steeds verder worden ingeperkt, lokken landen bedrijven met steeds aantrekkelijkere belastingtarieven. Nederland prijkt op een gegeven moment zelfs op een Amerikaans lijstje van belastingparadijzen.

Flexwerk rukt op, zelfstandigen zonder personeel idem dito, al dan niet vrijwillig. En daar komt dan nog eens een crisis overheen. Veroorzaakt door wie? Door de banken, het ultieme uithangbord van het grootkapitaal. Reeksen bezuinigingen en belastingverhogingen maken het financiële beeld van velen almaar somberder. En de gegarandeerd gewaande pensioenvoorziening blijkt dan ook nog eens niet zo gegarandeerd.

Even in het midden latend of Piketty hiermee dus gelijk heeft met zijn stellingname, een voedingsbodem voor zijn theorie is er overduidelijk, zelfs in de Lage Landen, die als zeer geëgaliseerd te boek staan. Er is op zijn minst een gevoel van ongelijkheid. Want hoe rechtvaardig is het dat spaarzame ouderen meer vermogensbelasting moeten betalen dan ze rente op hun spaarrekening krijgen, terwijl het vermogen van handige ondernemers via slimme fiscale constructies nagenoeg onbelast blijft?

Helaas is de discussie in zeer korte tijd geradicaliseerd. Piketty's conclusies zijn lang niet op alle terreinen even extreem als voor- en tegenstanders doen geloven. Hij heeft vooral een indrukwekkend gegevensbestand vergaard. Dat alleen al is van grote waarde, ongeacht welke conclusies je vervolgens aan die enorme hoeveelheid statistieken verbindt. En hij lardeert zijn betoog ook nog met

uitstapjes in de geschiedenis en zijlijnen naar de literatuur. Zoals Krugman goedkeurend stelt: ‘Wanneer was de laatste keer dat u een econoom zich hoorde beroepen op Austen en Balzac?’

Inderdaad, het maakt het boek ook zeer wijldlopig. Misschien zitten er net een paar uitstapjes te veel in. Piketty slaagt erin helder en toegankelijk te schrijven, de enige drempel is de overweldigende omvang van het werk. Daar deinzen sommigen nu eenmaal voor terug. *De kleine Piketty* komt aan dit bezwaar tegemoet. De samenvatting volgt de volgorde van het oorspronkelijke boek en is ingedeeld in de vier delen van het origineel.

Piketty's boek is te relevant om te negeren. Ook wanneer je het niet eens bent met zijn conclusies en adviezen, die voor een econoom behoorlijk politiek zijn, is het essentieel zijn onderzoekswerk tot je te nemen.

De auteur heeft zijn excuses voor het iets té omvangrijke boek reeds gemaakt. Beschouwt u dit boekje dan maar als een logisch vervolg op die verontschuldiging.

Wouter van Bergen, Martin Visser

Samenvatting *Capital*

Deel 1

INKOMEN EN KAPITAAL

Het voortraject

Met het motto waarmee Thomas Piketty de introductie van zijn boek over de verdeling van kapitaal begint, maakt de schrijver meteen duidelijk waar hij staat als het gaat om ongelijkheid. ‘Maatschappelijke verschillen kunnen slechts gebaseerd zijn op het algemeen welzijn’, luidt de zin die hij heeft overgenomen uit het eerste artikel van de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger, daterend van vlak na de Franse Revolutie. Dat de lezer het maar niet vergeet.

Dat het bovendien geen toeval is dat ‘kapitaal’ de term is waar dit boek om draait, blijkt even later als in de vierde zin van de introductie al de naam Karl Marx opduikt. Piketty neemt de lezer mee naar het verleden en zo komen we terecht aan het eind van de 18e, begin van de 19e eeuw. Het is de periode waarin Malthus, Ricardo en iets later Marx zich afvroegen waar het heen moest met de maatschappij in het tumult van bevolkingsgroei, industrialisering en een groeiend proletariaat dat onder barre omstandigheden moest zien te overleven in de uitdijende steden, terwijl fabriekseigenaren alle vruchten van de industrialisatie plukten.

Marx voorzag in zijn *Communistisch Manifest*, dat later uitgewerkt zou worden in *Das Kapital*, dat de burgerij uiteindelijk ‘zijn eigen grafdelvers zou produceren’. Naar-

mate het eindeloos toenemende kapitaal steeds minder rendement zou opleveren, zouden ze elkaar om het laatste kleine beetje toegevoegde waarde naar het leven staan. Dat Marx' voorspelling niet uitkwam, komt doordat hij geen rekening hield met een toename van de productiviteit, waardoor de strijd op leven en dood tussen kapitalisten onderling of met de arbeidersklasse uiteindelijk uitbleef. De revolutie die in 1917 wel plaatsvond, gebeurde niet bij een industriële mogendheid, maar in Europa's meest achtergebleven landbouwstaat, Rusland.

De theorie van Marx mag zijn gebreken hebben, de analyse blijft op een aantal gebieden relevant, schrijft Piketty: met name zijn punt over de oneindige accumulatie van rijkdom is in afgezwakte vorm nog steeds actueel.

Gefundeerd onderzoek naar ongelijkheid werd pas in de 20e eeuw gedaan door Simon Kuznets. Hij analyseerde op grote schaal Amerikaanse inkomstenbelastinggegevens over de periode 1913 tot 1948, in samenhang met schattingen over het Amerikaanse nationaal inkomen. Hij concludeerde dat economische groei er in het kapitalisme juist toe leidt dat de inkomens- en vermogensongelijkheid uiteindelijk afnemen. 'Groeï is een opkomend tij dat alle schepen optilt.' Zijn collega Robert Solow beschreef in dezelfde optimistische geest de voorwaarden voor een 'evenwichtig groeipad' waar productie, lonen, winsten, rendement en waarde gelijkmatig toenemen. Niks ongelijkheid.

Kuznets' bevinding dat de rijkste 10 procent, die in 1913 nog bijna de helft van al het inkomen verdiende, eind jaren veertig nog maar 35 procent binnenhaalde, was er een die het debat over economie nog jarenlang sterk zou beïnvloeden. De klokvormige 'Kuznetscurve' die hierop werd gebaseerd stelt dat de inkomensongelijkheid in een vroeg-